

М. Шарпило

СОЦІОКУЛЬТУРНА РОЛЬ РЕСТИТУЦІЇ В ЗБЕРЕЖЕННІ ПАМ'ЯТІ ПРО ГОЛОКОСТ

M. Sharpylo

SOCIO-CULTURAL ROLE OF RESTITUTION IN THE MEMORY PRESERVATION OF THE HOLOCAUST

Реституція як процес повернення втрачених культурних цінностей та відновлення історичної справедливості відіграє ключову роль у збереженні пам'яті про Голокост. Цей акт не лише визнає злочини нацизму, а й підкреслює важливість усвідомлення масштабів трагедії.

Механізми реституції постійно перебувають у фокусі досліджень фахівців. Численні праці закордонних дослідників, таких як М. Габріель, І. Стаматуді, К. Рудх, доповнюються матеріалами вітчизняних експертів, зокрема тих, які представлені на порталі «Забута спадщина». Вчені сходяться на думці, що збереження та повернення культурного надбання є важливим елементом для ідентичності народу. Однак у випадку з євреями процес реституції ускладнюється відсутністю більшості документів щодо викраденого та знищеного під час Голокосту.

Нацисти масово конфіскували твори мистецтва, книги, ювелірні вироби та інші цінності, що належали родинам, музеям, бібліотекам і синагогам. Привласнення цих предметів відбувалося під час масових вбивств та депортації єврейського населення до концтаборів. Викраденням культурних цінностей керували спеціальні організації, така як «Штаб райхсляйтера Розенберга» (Einsatzstab Reichsleiter Rosenberg — ERR), яка відповідала за розграбування художніх колекцій у країнах Європи.

Мотиви нацистів щодо привласнення культурних цінностей можна класифікувати так:

1. Денаціоналізація. Це насильницьке позбавлення євреїв їхньої ідентичності та колективної пам'яті. Історик Ж. Ле Гофф підкреслював, що деградація ментальних особливостей у загарбників впливала на їхнє сприйняття світу.
2. Демонстрація сили. Безкарність надавала нацистському режиму можливість знищувати євреїв не тільки фізично, а й духовно.
3. Ідеологія. Злочинці не сприймали культурні цінності, які не відповідали їхнім ідеологічним засадам. Вони керувалися власною політичною доктриною щодо ліквідації єврейської спадщини.

За офіційними даними, нацисти викрали понад 600 тис. культурних цінностей з усієї Європи у період з 1933 до 1945 рр. Половина належала євреям. Найбільше цінувалися картини таких художників, як Дюрер, Ван Дейк, Рембрандт.

Після краху Третього Райху багато культурних цінностей були переправлені до інших країн, опинившись у національних музеях та галереях, описані та внесені до каталогів. Радянський Союз, зі свого боку, вивіз значну кількість трофеїв із деокупованих територій, відмовляючись розкривати точні дані.

Сьогодні багато культурних установ намагаються уникнути втрати своїх головних шедеврів і часто навмисно затягують процес реституції. Водночас Франція виявляє найбільшу прихильність до повернення викрадених цінностей власникам.

Директорка Лувру, Л. де Кар, неодноразово заявляла про готовність вирішувати питання реституції та запевняла, що музей не буде перешкоджати цьому процесу.

Що стосується України, то реалізація реституції залишається складною на культурному та законодавчому рівнях. Частина майна була відібрана більшовиками, інша — нацистами. Багато з цих цінностей наразі зберігається у сховищах рф.

Резюмуючи, можна стверджувати, що проблема реституції є актуальною та важливою. Вона піднімає питання не лише повернення втрачених культурних цінностей, а й їхнього впливу на колективну пам'ять, ідентичність і справедливість для жертв, які пережили Голокост. Дослідження реституції дозволяє краще зрозуміти, як наслідки від трагедії можуть впливати на суспільство і як пам'ять про минуле може формувати сучасний соціокультурний простір.

E. Żeromska

**KATARI: OD BOSKIEGO OPĘTANIA KU JAPOŃSKIEJ TRADYJCJI TEATRALNEJ,
CZYLI O ZESPALANIU SŁOWA, MUZYKI, TAŃCA (KATARI: FROM DIVINE
POSSESSION TOWARDS JAPANESE THEATRE TRADITION,
OR ON THE COMBINATION OF WORD, MUSIC, AND DANCE)**

Е. Жеромська

**КАТАРИ: ВІД БОЖЕСТВЕНОЇ ОДЕРЖИМІСТІ ДО ЯПОНЬСЬКОЇ ТЕАТРАЛЬНОЇ
ТРАДИЦІЇ. ПОЄДНАННЯ СЛОВА, МУЗИКИ, ТАНЦЮ**

Jedną z najbardziej charakterystycznych cech tradycyjnych widowisk japońskich, w tym teatru, jest jedność słowa (tekstu, literatury), muzyki i tańca. Jedną z cech spajających wszystkie komponenty tego artystycznego splotu jest natomiast (rozumiana jako sposób opowiadania historii) narracja, a właściwie narracyjność (*katari*), która wywarła wyraźny wpływ na kształtowanie się roli słowa w widowisku oraz na jego cechy. Mitologiczne reminiscencje starożytnych praktyk o charakterze rytualnym (obrzędowym) zostały uwiecznione w *Kojiki* (Księga dawnych wydarzeń, 712) oraz *Nihongi*, 720) w micie o ukryciu się bogini słońca Amaterasu w pieczarze, z której została wywabiona dzięki temu, że zaintrygował ją między innymi orgiastyczny, niczym szamański taniec bogini Ama no Uzume, wzbudzający śmiech zgromadzonych przed jaskinią bóstw (*kami*).

Sakralny i „widowiskowy” rodowód *katari* sprawił, że również słowo (tekst), muzyka i taniec przeniknęły się wzajemnie, stopiły ze sferą *sacrum*, a ponadto nabrały cech narracyjnych i widowiskowych. Każdy z tych trzech kluczowych elementów widowiska (obrzędowego, teatralnego) ma swoje odrębne dzieje i jest wpisany w odmienne okoliczności warunkujące jego genezę i rozwój. Każdy z nich w nieco inny sposób wpływa na ostateczny kształt danego widowiska i przeznaczonych dla niego tekstów dramaturgicznych.

Na rozwój poszczególnych gatunków teatralnych, jak między innymi *nō* (XIV/XV wiek), *kabuki* (XVII wiek) czy teatru lalkowego (*jōruri*, XVII wiek), *bunraku* (XIX wiek) w istotny sposób wpłynęła ponadto literatura japońska — sposób jej ustnego przekazywania i upowszechniania w czasach przedpiśmiennych (do około VIII wieku), a także częściowo w wiekach późniejszych, nawet współcześnie. Meliczność poezji i niektórych utworów prozatorskich sprzyjała publicznym melorecytacom do akompaniamentu muzycznego — melorecytacom bardów (np. *biwa hōshi*) specjalizujących się w upowszechnianiu popularnych utworów literackich, takich jak *Jōruri hime monogatari* (Opowieść o księżniczce Jōruri, XII wiek) czy *Heike monogatari* (Opowieść o rodzie Taira, XIII wiek).